

Politikai
röpiratok,

73.

73
546

AZ

ÁLLAMADÓSSÁG

KÉRDÉSÉHEZ.

IRTA

Ifj. ZORN VILMOS.

4.

PEST,
LAMPÉL RÓBERT.

1867.

Libt. 12 001 6030

DE BALLAGI GÉZA.

PEST, 1867.

Nyomatott K o c s i S á n d o r által (Érkövy, Galgóczy és Kocsi nyomdájában).
Haltér és aldunasor sarkán 9. sz.

I.

Azon kérdések közül, melyek megoldása előttünk még van, a legfontosabbak egyike mindenesetre a pénzügyek s különösen az államadósság megfelelő rendezése mert ettől függ legnagyobb részt az ország egyik életkérdése — nemzetgazdasági jövője.

Hogy a körülmények gyökeres és hozzá gyors elintéztést követelnek elvitázhatlan — s úgyhisszük — általánosan el van ismerve, mert az államhitel és pénzügy tekintetében csakugyan már a meredély szélén állunk, s elhatározást az idő kérlelhetlenül sürget. Oly állapot, midőn az állam körülbelől 8% kamatot kénytelen rendszeren fizetni, már magában foglalja tartósságának lehetőségét.

Kimondván a rendezés szükségességét előtérbe lép a miként meghatározása, tagadhatlanul a legkényesebb dolgok egyike, mert a módok megállapításánál gyakran mennyire valamely intézkedést az egyik érdek kívánatossá tesz, annyira más érdekek iránti szükséges figyelem meg határozottan tiltja.

Ha az egyes véleményeket szemügyre vesszük, meglepő, mily ellenkezők a különféle nézetek. „Egyszerű kamatleszállítás, az adóképeség elégséges növelése, az ál-

lamadósság igényeinek kielégítése, minden más igény megszorításával“ mindannyi jelszó s állítólag legjobb mód, nem is említve itt a jogi szempontot.

Vizsgáljuk meg a különböző módokat s látni fogjuk, hogy egyedül alkalmazva egyik sem vezethet oly eredményhez, minőt a körülmények szükségelnének.

Tekintsük mindjárt az első módot és észre fogjuk venni, hogy egyszerű kamatleszállítás az eddiginek bizonyos részére p. két harmadára, felére, legkönnyebben elrendelhető ugyan, hanem a közvagyonra oly csapást mérne, hogy ennek következményei s közvetett hatása által az állítólag elérendő nagy haszon, valóságban vajmi csekély lenne, mivel az adóalap megtámadásával az állam jövedelme arányban fogy.

De ezenkívül a méltányosság megsértésének lehet tekinteni a különféle papirok tulajdonosaival egyenlőn bánni, mert míg az 1848-ig kiadott kötelezvények névértéken s azonfelül állottak az újabb időkben kiadott papirok annak körülbelől csak három ötödét birják.

Mi a második módot illeti, az jóformán egészen tévkörben forog, miután lehetlenség folytonos deficit mellett — midőn a folyó kiadások (beleértve természetesen az adósság igényeit) sem fedeztethetnek — az adóképeséget oly mértékben s rövid idő alatt fejleszthetni, hogy a nagyobbodott közvagyonossághozi aránynál fogva elviselhetővé válnék, pedig ennek hiányában — mint jelenleg látjuk — lehetlen az államadósság követelte összegeket az anyagi helyzet folytonos rosszabbítása nélkül előteremteni.

Hátra van még a harmadik mód, a pénzkimélés elvének lehető legnagyobb mértékbeni alkalmazása. Ez is csak látszólagos segély, mert ha az államjövedelem túlzottan az adósság kamatainak fizetésére fordítottatik, természetesen, hogy más czéloktól majd egészen el kell vonatnia s nemcsak újabb égetőn szükséges nemzeti beruházások nem történhetnek, hanem a meglevők s a közgazgatás sem tartathatnak jó karban, miáltal megint az adóalap támadtatik meg.

Miután pedig mindhárom mód közül — egyedül alkalmazva — egyik sem ígérheti a kívánatos sikert, legcélszerűbb volna mindhármát lehetőleg egyesíteni s így kielégítő eredményekhez jutni.

Azt miként egyeztessenek meg a különböző módok, röviden abba lehet összefoglalni, hogy:

1. a kamatleszállítás csak bizonyos határok között történjék, azaz úgy, hogy a névértéken vagy azon felül állott papírok e rendszabály által ne érintessenek s a többi papírok kamatai a kibocsáttatásuk óta birt legmagasabb árkeletnek — melyet közép számítás szerint 82% -ra lehetne — 5 száztóljára szállittassanak le s hasonló kulcs szerint a sorsjegyek is rendszeren kamatozó kölcsönné változtassanak át, kisorsolásuk pedig megszüntessék; nem érintve azonban a szelvényadót, mely csak ideiglenes rendszabály;

2. ez intézkedéssel egyetemben a köztalánosodás forrásait is telhetőleg kell szaporítani s mindent elkövetni az anyagi jólét emelésére, valamint fölösleges vagy legalább nem szorosan szükséges kiadások mellőzésére.

Ezek által mindhárom mód gyakorlatilag lehető haszna egyesítve van, a nélkül azonban, hogy valamelyiknek tulzásai követtetnének.

Szükséges volna még elkerülhetlenül a törlesztést egyelőre megszüntetni, csak néhány közelebb meghatározandó csekélyebb összeget a legszükségesebbekre véve ki, valamint természetesen netalán rendkívüli miveleteket is, melyek ugyis esetről esetre tárgyalandók.

Ily eljárás a méltányt semmi tekintetben meg nem sértené, mert pénzének rendes kamatjával az állam hitelezője ugyancsak megelégedhetik, különösen a jelenlegi körülmények mellett, midőn még sokkal többtől tarthatott s tarthat.

Hátra van még a kérdés tisztán jogi része, azaz, hogy az állam kötött szerződéseit — s ilyenek végre a kölcsönfelvételek — egyoldalulag, saját hatalmából módosíthatja-e.

Habár tagadhatlan, hogy sok igazság van abban, hogy e szerződéseken szinte csak mindkét fél hozzájárulásával lehetne módosítani, mégis nemmel kell felelni arra, miként az ily aggályok képesek lehetnének czélszerű intézkedéseket meggátolni.

Eltételezve ugyanis attól, hogy az állam, szerződések felbontására vonatkozólag, hatalmát ezen elv szerint: „*Salus rei publicae, suprema lex*“, ugyszólván mindig gyakorolta, valamint attól is, hogy ez esetben csak a túl nagy kamatok tagadtatnának meg, elég szem előtt tartani, hogy ha a felvállalt kötelezettségek ígért teljesítése lehetlenné válik nem maradhat hátra más, mint

kiegyenlítés az érdekek lehető legnagyobb megkimé-
lése mellett.

Hasonlítsuk most össze az államadósságnak jelen-
legi — s a fentebbiek által nyerhető állapotát, mennyire
ez a különben némely tekintetben még elég hiányos ada-
tok nyomán összeállítható.

Jelenleg az államadósság 5°/_o-nyi alap-
ra átszámítva s levonva a földtehermente-
sítési és tartományi kölcsönöket, az ál-
lamadósság kimutatása s az azt
ellenőrző bizottmány jul. 3-án
kelt jelentése szerint tesz körülbelől . 3034 milliót.

Ebből nem kamatozó sorsjegy és más
kölcsönre (melyérti kiadások tehát tör-
lesztés alatt fordulnak elő) esik vagy . 474 millió

A kamatozó lebegő adósságnak köz-
forgalomba nem bocsátott részeire . . . 48 „

Marad tehát mint kamatozó közönsé-
ges adósság 2512 millió

Az államadósság igényeire fordítatik :

kamatképen 127 millió

mint törlesztés (az idén ugyancsak 188
mill., de középszámításban b. Becke pénz-
ügyminister kimutatása szerint rendszeren) . 24 „

összesen tehát . 151 „

Lássuk most a fentebbi intézkedések által nyerhető
állapotot.

Az adósság tenne:

a) névértékben állottban körülbelől 1100 milliót

b) névértéken alól állottban, a jelenlegi kamat huszszorosának 82 százalékját véve alapul s beszámítva a most nem kamatozó sorsjegyeket 1207 milliót
 s így rendes adósságban 2307 milliót.

Ehez számítandó még a nem kamatozó kölcsön összege a b.) alatt felhozott sorsjegy kölcsönök levonása után) . . . 414 millió
 s a fentemlitett lebegő adósság . . . 48 „
 Lenne tehát az egész adósság 2769 millió s így 265 millióval kevesebb mint jelenleg.

Az évi szükséglet volna:

a) mint kamat
 a rendes adósságra (2307 millió után) 115·4 millió
 a fentebbi lebegő adósságra (mint most) 2 „
 tehát . 117·4 „

b) mint törlesztés, körülbelől 2·6 „
 vagyis összesen . . . 120 millió

s ennél fogva 31 millióval kevesebb mint jelenleg, miből még levonva a kamatkevesblet után 7% jövedelmi adót, marad tisztán meggazdálkodásnak több mint 30 millió, mely összeg képes a deficitet, a legcsekélyebb takarékoság mellett megszüntetni s ezáltal az államháztartásban a nélkülözhetlen súlyegyent létrehozni, minek hatása a kölcsönlevelek árkeletére is csakhamar legüdvösebben nyilvánulna.

Az államadósságnak lényegbeni változtatásával együtt czélszerű volna, sőt szükséges, azt alakilag is át-

változtatni, azaz a kötelezvényeknek már majd átláthatlan mennyisége helyett egyetlen 5 száztólit jövedelmező papírt kiadni, mi az államhitekre nézve szinte legjobb befolyással volna, fölötte egyszerűsítettván az adósság körüli egész eljárás.

Elviselhetővé tétetván az államadósság terhe, még a törlesztés kérdése marad fenn, mely azonban már könnyebben megoldható. Legcélszerűbb volna ugyanis, — mint már mondtók — a törlesztést egyelőre (kivéve a már előbb említett aránylag csekély összeget) egészen megszüntetni, bizonyos számú év múlva pedig — midőn a bevételek a vagyonosodás remélhető nagyobbodásával ugyis növekedtek — évenként meghatározott járulékot s a lefizetett tőke kamatait törlesztésre fordítva, minden évben bizonyos számú kötvényeket beváltani, miáltal körülbelől 70—80 év alatt az egész adósság törlesztve lehetne.

II.

Az egész ügy kellő ismeretére szükséges még az államadósság eredetére is tekintettel lenni, és történetének főbb mozzanatait figyelemmel kísérni.

A hétéves háboru végével (1763-ban) az államot körülbelől 150 milliónyi adósság terhelte, mely már 1781-ben 283- és a francia forradalom kitörésénél (1789-ben) 349 millióra rugott.

Ez időtől kezdve az adósság igen nagy mérvben szaporodott, s összege volt :

1790-ben	371 millió
1793-ban	425 „

1795-ben	496 millió
1796-ban	564 „
1799-ben	633 „
1802 „	680 „
1810 „	727 „
1811 „	807 „

Az alappal bíró adósságnak ily arányban történt szaporításához járult még több más intézkedés, mint p. a kamat legjobb szállítása, s azon rendszabály, hogy az állam hitelezői további kölcsönökre kényszerítették, mindenik követelése semmisnek nyilvánítatván, ha utólagosan bizonyos további befizetéseket nem teljesít.

Hasonlón emelkedett a papírpénz összege, mely államra nézve, még a consolidált adósságnál is sokkal veszélyesebb.

Kezdetben (bankóczédula név alatt) névértéken állott s 1781-ben csak $7\frac{3}{4}$ milliót tőn, de már:

1788-ban	20 milliót
1794-ben	32 „
1796-ban	47 „
1797-ben	74 „
1798-ban	92 „
1799-ben	141 „
1800-ban	201 „
1801-ben	262 „
1802 „	337 „
1806-ban	450 „
1808 „	519 „
1809-ben	730 „
18 ¹⁰ / ₁₁ -ben	1060 „

Önkényt következik, hogy ily eljárás által a papirpénz értékéből folyvást vesztett s végre oly annyira, hogy $18^{10}/_{11}$ körül 17 forint papirpénz egyenlő volt 1 forint ezüsttel.

Most a kormány — nem levén képes kötelezettségeinek eleget tenni — bukást kényszerült hirdetni, s a papirpénz értékét annak $1/5$ részére szállította le, azaz az 1060 millió bankóczédulát 212 ugynevezett váltóczédulára váltotta át, az előbbinek forintját 12 krajczárjával számítva.

E megkísértett könnyü mód a papirpénz terhétől megszabadulni, azonban csak ösztönzés volt az eljárás ismétlésére, s valóban 1816-ban a bankjegyek összege már megint 639 millióra rugott, s értékek a névlegesnek negyedére szállott le, úgy hogy kinek az 1811-i bukás előtt 100 — most 5 forintja volt.

Ily körölmények következtében a papirpénz birto-kosa felszóllittattak követelésökért vagy az akkor alapított nemzeti bank részvényeit elfogadni, vagy pedig $2/7$ részeért banknótákat s $5/7$ részeért 1% állampapirokat.

A papirpénz sokasbitása ez idővel (főleg a béke miatt) véget ért s ezentul mennyisége folyvást csökkent, úgy, hogy:

1818-ban	498 milliót
1821-ben	330 „
1825-ben	150 „
1827 „	100 „
1830-ban	50 „
1839-ben csak	19 milliót tón.

Mig azonban a függő adósság kevesbedett, emelkedett a consolidált, mely ugyanis:

1815-ben	825 millió
1820-ban	987 „
1830-ban	1084 „
1840-ben	1150 „
1847-ben	1249 millióra rugott.

Megjegyzendő, hogy a névérték még sokkal nagyobb lett volna, ha $2\frac{1}{2}\%$ kölcsön leszállított árban 5% kölcsönre át nem változtatik,

Azután, hogy 1846- és 1847-ben pénzhány mutatkozott, következtek az $184\frac{8}{10}\%$ -ki évek okozta rendkívüli kiadások, melyeket megint csak papírpénz kibocsátása által lehetett fedezni, mivel egyetemben a pénz kivitele megtiltatott s 1848-ki június 2-án a bankjegyekre nézve a kényszerforgalom kihirdettetett.

Ez állapot tartott 1854-ig midőn február 23-kán a (körülbelül 150 milliónyi) állampapírpénz bankjegyekre való átváltoztatása elhatározott s a bank kötelezettségeinek teljesítésére a vámjövedelemből bizonyos rész leköttetett.

Az államnak a bank irányábani többi (155 milliónyi) tartozásainak lerovására ennek 1855-ki szeptember hónapban álladalmi fekvőségek engedtetek át.

Szükségesnek látszik itt összeállítani a kölcsönöket és adósságokat, melyekkel 1850 óta az államadósság nagyobbodott s következők:

- I. **1851-ki szeptemberben**, aláírási kölcsön a valuta helyreállítására 85,570,000 frt

II.	1852-ki májusban, külföldi ezüst kölesön, (kibocsáttatott á 80)	35,000,000 frt
III.	1852-ki szeptember 4-én, 4°/_o-nyi önkénytes kölesön	80,000,000 „
IV.	1853-ban. 5°/_o-nyi utalványok a gmundeni sófőződére	40,000,000 „
V.	1854-ki márczius 3-án, 4°/_o-nyi sorsjáték kölesön (kibocsáttatott á 90)	50,000,000 „
VI.	1854-ben 5°/_o-nyi ezüst kölesön (kibocsáttatott á 80)	35,000,000 „
VII.	1854-ki julius 20-kán, a nemzeti kölesön	611,571,000 „
VIII.	1858-ban, kisorsolási kölesön	40,000,000 „
IX.	1859-ki januárban, 5°/_o-nyi ugynevezett angol kölesön	60,000,000 „
X.	1859-ki april 29-én, 5°/_o-nyi sorsjáték kölesön	200,000,000 „
XI.	1859-ki májusban, kényszerkölesön az olasz tartományokból, megállapított eredetileg 75 millióban, de a Lombardia elvesztése miatt annak csak $\frac{2}{5}$ részét hozta be	30,000,000 „
XII.	1860-ki novemberben, papir 10 krajezárosok	13,098,000 „
XIII.	1861-ben, adókölesön	30,000,000 „
XIV.	1861-ben, utalványok a sófőződékre	90,000,000 „

XV.	1864-ben sorsjáték kölcsön (á 90)	40,000,000 frt
XVI.	1864-ki májusban ezüst kölcsön	62,500,000 „
XVII.	1864-ki novemberben, adókölcsön, (kibocsáttatott á 87)	25,000,000 „
XVIII.	1865-ki novemberben, kisorsolási 5 ^o / _o ezüst kölcsön	146,938,000 „
XIX.	1866-ki áprilban, zálogleveles köl- csön a bécsi földhitelintézetnél .	60,000,000 „
XX.	1866. május 5-én, állampapírpénz kibocsátása	150,000,000 „
XXI.	1866. augusztus 25-kén állampapír- pénz	150,000,000 „
	5 ^o / _o adósleveles kölcsön (á 55.)	<u>50,000,000 „</u>
	tehát összesen .	2084,677,000 frt

Ezekon kívül még más miveletek is folytak, melyek csak ideiglenesek voltak ugyan, de részben az adósság összegét nagyobbították, mint p. hogy 1850 körül vagy 32 millióért kamatok és nyeresemények tőkésítették 1858-ban az átváltoztatásnál a hitelezők rávételtek pótfizetések teljesítésére, s 1863-ban (nov. 17.) a sóbányajegyek maximuma 100 millióra emeltetett úgy, hogy az összes új adósságokat vagy 2150 millióra tehetni.

Áll ugyan, hogy folyvást törlesztések történtek, de ezeket mint magától érthető, az új adósságok roppant mérvben felülmúlták, min kívül az olasz tartományokért bejött adósságrészlet a folyó kiadásokra használtatott fel.

Ezek által az állam hitele annyira ki is merült, hogy mult évben a háboru szükségleteinek fedezésére, — kölcsönök fölvételére az ut el levén zárva, — megint

csak az állampapírpénz nyújthatott módot a szükségesek kielégítésére, bár ezáltal az összes pénzviszonyok legnagyobb mértékben sujtattak s rendezhetőség ismét a talányok közé sodortatott.

Ennyi fővonásaiban az államadósság multja, s reméljük, hogy jövője kedvezőbb leend.

1820

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

